

В статье раскрывается специфика стандартизации в подготовке будущих учителей по специализации "Христианская этика". Автор анализирует основные составляющие образовательно-квалификационной характеристики выпускника вуза по рассматриваемой специализации.

Ключевые слова: специализация, духовность, будущий учитель.

The article deals with the specificity of standardization in the preparation of future teachers with a specialization in "Christian Ethics". The author examines the basic components of education and qualification characteristics of graduate higher education institution defined by specialization.

Keywords: practice, spirituality, future teachers.

Москальова Л.Ю. - доктор педагогічних наук, доцент завідувач кафедри соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В.М. Алфімов

УДК 323.15:37

ВПЛИВ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ ВИХОВАННЯ В УЧНІВ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

В.В. Присакар

У статті розглядається вплив етнонаціональної державної політики в Україні на теорію і практику виховання в учнів загальноосвітніх шкіл міжетнічної толерантності. Враховуючи відсутність чітко визначених шляхів розв'язання визначеної проблеми, автор обґрунтовує основні теоретичні положення, підтверджені результатами дослідження, спрямовані на підвищення ефективності етновиховної діяльності.

Ключові слова: етнонаціональна політика, міжетнічна толерантність, етновиховна діяльність, культура міжетнічних відносин, поліетнічна спільнота, національна ідентичність, етнічна культура.

Розвиток сучасної Української держави, її поліетнічної спільноти, входження цієї спільноти до системи цивілізованої співдружності певним чином залежить від того, наскільки кожен майбутній громадянин країни буде готовим до реалізації зазначених процесів. Реальний поступ України у напрямку до демократизації окреслює перед державою проблему збереження, відтворення етнокультурних цінностей та потреб всіх етносів як запоруки гармонійного безконфліктного розвитку суспільства. У цьому зв'язку цілком актуальною залишається думка М. Грушевського: „Україна не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людяності” [2, с. 35].

За переписом населення незалежної України у 2001 році зафіксовані представники понад 130 етносів. Серед найбільш численних етнічних спільнот України – українці (37,5 млн. – 77,8% усього населення країни), росіяни (8,3 млн. – 17,3%), білоруси (275,8 тис. – 0,6%), молдовани (258,6 тис. – 0,5%), кримські татари (248,2 тис. – 0,5%), болгари (204,6 тис. – 0,4%), угорці (156,6 тис. – 0,3%), румуни (151,0 тис. – 0,3%), поляки (144,1 тис. – 0,3%), євреї (103,6 тис. – 0,2%), вірмени (99,9 тис. – 0,2%), греки (91,5 тис. – 0,2%), інші національності (442,6 тис. – 1,1%) [5, с.18].

Оскільки представники тих чи інших етнічних спільнот є носіями (більшою чи меншою мірою) своєї етнічної культури чи її елементів, то можемо стверджувати про наявність у культурному просторі України цих культур або ж їхніх елементів. Щоправда, виявляються вони у цьому просторі з різною інтенсивністю, мають регіональні особливості: на всеукраїнському просторі спостерігається домінуюча присутність української й російської культур, деколи виникають можливості (під час проведення всеукраїнських культурно-мистецьких заходів) для вивчення елементів культур кримськотатарської, угорської, румунської, грецької, єврейської, болгарської, молдовської, польської, словацької, ромської та деяких інших етнічних спільнот. У південному регіоні країни, скажімо, домінує російська культура, а для української культури (особливо в Криму) можливості обмежуються; серед інших вирізняється болгарська, молдовська, а в Криму – кримськотатарська культури; західний регіон за домінування української культури має певні традиції угорської, румунської, словацької культур; у східному регіоні домінуючі позиції має російська культура, а культури єврейської, грецької, корейської спільнот лише починають входити до регіонального простору. Таке регіональне структурування етнокультурного простору України ускладнює діалог

культур і вимагає виваженої етнонаціональної політики на шляху до формування умов для збалансованого функціонування самого поліетнічного культурного простору нашої країни. Така ситуація уможлиблює використання її різними політичними силами для своїх особистих цілей, які не завжди збігаються із прагненнями до вибудовування атмосфери безконфліктного співіснування відмінних за своєю культурою компонентів етнічної структури українського суспільства.

Необхідно зазначити, що за останнє десятиліття виникло низка наукових праць, досліджень політологів, соціологів, етнологів, істориків, спрямованих на об'єктивний, критичний аналіз проблем нації, етносу, міжетнічних відносин, національної та культурної ідентичності. Вважаємо, що необхідно послуговуватись дослідженнями таких авторів, як Р. Абдулатіпов, О. Ануфрієв, М. Вівчарик, М. Губогло, М. Гумильов, В. Євтух, І. Курас, В. Наулко, М. Обушний, М. Панчук, А. Пономарьов, Ю. Римаренко, В. Тишков, Л. Шкляр, М. Шульга та ін. Щодо педагогічного аспекту вивчення проблеми міжетнічної взаємодії та виховання у школярів культури міжетнічних відносин вважаємо за необхідне підкреслити, що такий аспект був предметом наших досліджень у попередніх наукових розвідках, публікаціях. Суттєвими для розв'язання завдань нашого дослідження є праці з питань полікультурної освіти (Л. Голік, М. Красовицький, Г. Левченко, М. Рудь та ін.).

У сучасній педагогіці проблема толерантності є досить актуальною, проте вона ще не належить до достатньо розробленої і вивченої проблематики. Цікавим і науково обгрунтованим у цьому напрямку нам видаються дослідження О. Швачко (феномен толерантності як соціальної цінності та системи стосунків у малих групах молоді), Ю. Іщенко (історико-філософський аспект проблеми толерантності), Т. Клищенко (формування в учнівської молоді міжетнічної толерантності) та окремі наші публікації щодо виховання в учнів міжетнічної толерантності у навчально-виховному процесі. Водночас питанням виховання в учнів загальноосвітніх шкіл міжетнічної толерантності у наявних сьогодні наукових працях приділяється ще недостатньо уваги. А більшість публікацій, які виникли, головними чином, упродовж останнього 10-річчя, присвячені вивченню феномена міжетнічних відносин, у цілому або частково торкаються цієї проблеми у напрямку позакласної і позашкільної діяльності.

Узагальнюючи деякі авторські підходи до національної ідеї, сучасної етнонаціональної політики в Україні, соціально-педагогічного і соціально-психологічного механізму інтеграції соціальних груп, етносів на шляху до гармонізації життєдіяльності народів, котрі населяють нашу країну, можна підкреслити відсутність чітко визначених шляхів розв'язання цієї проблеми у навчально-виховному процесі сучасної школи, що пояснюється певними труднощами соціального, психологічного та педагогічного характеру. Тому метою нашої статті визначаємо обґрунтування основних теоретичних положень, підтверджених даними дослідно-експериментальної роботи щодо впливу міжетнічної взаємодії у державі на теорію та практику етновиховної діяльності, спрямовану на виховання в учнів міжетнічної толерантності.

Ситуація щодо етнонаціональних процесів в Україні сьогодні є складною. Окремі національності мешкають компактно або мають виразну регіональну сконцентрованість. Зокрема, росіяни є досить помітною групою у Донецькій області, де становлять 43,6% від усього населення, у Луганській – 44,8%, в Харківській – 33,2%. На півдні України, в Криму, росіяни становлять абсолютну більшість – 1 млн 629 тис, або 67% населення півострова. Окрім того, за останні десятиріччя в Криму, на своїй історичній батьківщині, поселилися практично усі кримські татари-репатріанти. Із загальної кількості молдован, що мешкають в Україні, більша частина зосереджена в Одеській (144 тис.) та Чернівецькій (84 тис.) областях. Відповідно і більшість болгар мешкають в Одеській (165 тис.) та Запорізькій (34 тис.) областях; 85% грецького населення, що мешкають в Україні, зосереджено у Донецькій області. Майже вся румунська меншина сконцентрована у Чернівецькій (100 тис.) та Закарпатській областях, крім того, в останній області мешкають практично усі угорці України (156 тис). В Одеській області зосереджена майже уся гагаузька етнічна група (27 тис). Понад половини поляків мешкають у Житомирській (69 тис), Хмельницькій (36 тис.) та Львівській (26 тис.) областях [6, с.14].

Таке роззосередження етнічних груп за регіонами зумовлює наявність у кожному з них специфічних інтересів. Наявність у деяких з них компактних і до того ж чисельно помітних етногруп формує етнополітичні відносини в Україні, надаючи виразного регіонального характеру. І навпаки, відносини між різними регіонами, а також між регіонами і центром теж позначаються етнічною тематикою. На етнополітичній карті держави вирізняється низка так званих „проблемних” регіонів, які або характеризуються зосередженням складного комплексу міжетнічних відносин, або самі є ініціаторами виникнення

гострих питань, відносно яких позиція різних етнополітичних суб'єктів виявляється суперечливою, а часом і непримиренною. Одним з них є питання щодо повноважень регіонів та їхній стосунків із центральною владою. Крім того, спостерігається розбіжність у позиціях між регіонами з окремих питань загальнонаціонального характеру, найперше щодо державної мови, вибору суспільно-політичної моделі і геополітичного вектора, розколу у православ'ї тощо. В таких умовах особливо проблематичним стає питання виховання в учнів, як майбутніх громадян України міжетнічної толерантності.

У сучасній довідковій літературі термін толерантність тлумачиться досить широко. Так, у філософському енциклопедичному словнику подано таке визначення толерантності: „Толерантність – від лат. *tolerantia* – терпимість – термін, що означає доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних) [7, с. 642].

Поняття толерантності знайшло своє тлумачення у соціологічному енциклопедичному, українському педагогічному, політологічному енциклопедичному та інших словниках. Тому аналіз філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних наукових джерел з проблеми виховання толерантності дозволяють стверджувати, що толерантність визначається сформованими в особистості установками, звичками, світобаченням, оскільки толерантність є складним інтегративним особистісно-моральним новоутворенням, яке підлягає цілеспрямованому вихованню у навчально-виховному процесі й самовихованню та поєднує у собі:

- знання про сутність і соціальну роль спілкування, його правила і переконаність у необхідності дотримання цих правил;

- відносини довіри, готовність (установка) до компромісу, співпраці, товарищескості; прагнення до встановлення дружніх контактів; чуйність, повагу до «Іншого»; вимогливість до себе і до інших; співчуття та уболівання за «Іншого»;

- прояв терпіння у відношенні до іншої думки, поведінки, переконання, поблажливості до іншого, навіть якщо той не виправдовує сподівань;

- доброзичливість, уміння у своїй поведінці не виходити за межі, здатність бачити та переживати глибинну схожість з іншими людьми [1, с.338].

Як феномен, характерний і необхідний для всього суспільства в цілому, толерантність є складним та багатогранним явищем, що проявляється по-своєму в різних галузях життєдіяльності людини. На нашу

думку, однією із сфер, у якій виховання толерантності посідає провідне місце, є галузь міжетнічних відносин. Міжетнічна толерантність як зосереджене вираження ставлення носія певної етнічної ідентичності щодо інших мов, культур і т.д. водночас є невід'ємною складовою національної самосвідомості в цілому, оскільки, виступаючи формою виявлення ставлення певної особистості, вона не може існувати абстрактно, без реального носія – суб'єкта етнічних та міжетнічних відносин. Виходячи із вищезазначеного, міжетнічну толерантність можна визначити як сукупність психологічних установок, почуттів, певної суми знань і суспільно-правових норм, відображених через закони і традиції, а також світоглядно-поведінкових орієнтацій, які передбачають терпиме (“прийнятливий”), позитивне ставлення представників якого-небудь етносу (в тому числі – на особистісному рівні) до інших етносів, етнічних груп, їхньої мови, культури, традицій, звичаїв, норм поведінки тощо.

У нашому розумінні міжетнічна толерантність не може бути зведеною лише до поняття терпимого ставлення до представників інших етносів та етнічних груп. По-перше, міжетнічна толерантність являє собою процес, який включає як емоційно-психологічні норми, почуття, так і широкий спектр знань, інформаційних уявлень про інші культури, мови, а також позитивні поведінкові установки, погляди щодо усього іншоетнічного. По-друге, міжетнічна толерантність як феномен не вичерпується лише терпимим ставленням, тому саме для визначення цього явища і обраний термін латинського походження. Адже зміст поняття толерантності не обмежується виключно терпимим ставленням та принципами загальнолюдської моралі, які проявляються у повазі та обов'язковому дотриманні прав усіх народів, вона включає також усвідомлення відмінностей, взаємозв'язку і єдності різних етнокультур, знання про мови, культури, традиції, походження різних народів, зокрема тих, з якими здійснюються безпосередні контакти.

Етновиховна діяльність у державі значною мірою мотивується міжетнічною взаємодією у суспільстві й впливає на стан та розвиток цієї взаємодії. Вона стає необхідною для забезпечення політичної стабільності через взаємопорозуміння між представниками різних етносів, підтримку з боку державних структур щодо їхніх прав, інтелектуально-професійного зростання, соціального статусу тощо. „Міжетнічна взаємодія – це взаємодія представників різних етносів, які мешкають у межах одного етнополітичного організму (держави)”. Через безпосередні й

опосередковані контакти на індивідуальному рівні в усіх сферах суспільного життя, в результаті яких відбувається обмін етнічною інформацією, й під впливом яких формуються уявлення щодо інших етносів (етнічні стереотипи), коригуються уявленнями про самих себе (етнічні автостереотипи) й складається відповідна етнонаціональна ситуація у країні [3, с.51].

Теорія етнопедагогіки до структури міжетнічної взаємодії за сучасного стану й наявних результатів етносоціологічних і етнополітичних досліджень включає міжетнічні контакти, міжетнічне спілкування, міжетнічні зв'язки, міжетнічні відносини. Необхідно зазначити, що всі перелічені структурні елементи міжетнічної взаємодії реалізуються на двох рівнях: індивідуальному та груповому, перебувають у взаємозв'язку, відрізняючись функціональними особливостями. Скажімо, міжетнічне спілкування й міжетнічні контакти становлять основу формування цілісної системи міжетнічних зв'язків, а міжетнічні відносини як вже усталена система, завершують його. Ця структура реалізується на побутовому рівні, у процесі виробництва, суспільно-громадській діяльності, участі у політичних подіях. Тому особливої актуальності набуває проблема виховання у підростаючого покоління культури міжетнічних відносин. У національній доктрині розвитку освіти зазначається, що національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти: „Його основна мета – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин...” [4, с. 691].

У таких умовах проблема виховання у школярів міжетнічної толерантності набуває загальнодержавного, соціально-педагогічного значення. Однак стан аналізованого аспекту за цілісного підходу формування особистості учня у сучасній педагогічній практиці не відповідає в достатній мірі запитам соціальної дійсності. Школа не завжди займає активну і принципову позицію у сфері міжетнічних відносин, не завжди враховує нові явища і особливості сучасної ситуації, значна частина педагогів не має достатнього обсягу знань з проблеми виховання у учнів культури міжетнічних стосунків (етнографії, етнології, етнопсихології), не володіють методикою, необхідними вміннями педагогічного розв'язання завдань з урахуванням міжетнічної ситуації конкретного регіону (результати такого дослідження подані у попередніх публікаціях автора).

Результати дослідно-експериментальної роботи, проведеної у загальноосвітніх школах ряду регіонів України (Закарпатська, Хмельницька, Чернівецька області), засвідчили, що толерантний прояв культури міжетнічних відносин неможливий без глибокого знання основ етнонаціональної політики держави, спрямованої на забезпечення політичної стабільності через взаємопорозуміння між представниками різних етносів, підтримки з боку держаних структур їхніх прав, інтелектуально професійного зростання. З метою виявлення реального рівня знань учнями правових основ міжетнічних відносин їм було запропоновано висловити свої думки щодо того, чи мають представники етнічної більшості країни мати переваги перед іншими етносами, що входять до складу Української держави, а також обґрунтувати свої відповіді.

Висловлювання 71,4 % підлітків були ідентичними до твердження: „Вони не повинні мати ніяких переваг”. Відповіді вони підтверджували фразами „Всі громадяни країни рівні у своїх правах незалежно від етнічної та релігійної приналежності”, „Конституція України забезпечує рівність усіх громадян між собою”, „Кожний має право на мешкання на своїй рідній землі”. Цим самим висловлювання переважної більшості учнів увиразнювали думку про те, що кожна людина має лише сама вирішувати, де їй жити. Водночас значна частина учнів (20,3 %) не підтримали таку позицію. Вони підтвердили свої переконання такими аргументами: „Вони на це мають право”, „Це їхня етнічна територія”, „Це їхня історична батьківщина”, „Збільшення кількості етнічних груп на нашій території призводить до втрати своєї етнічної самобутності” тощо. А 8,3 % учнів-респондентів 7-8 класів не зуміли чітко висловити свою позицію з цього аспекту, що є свідченням низького рівня усвідомлення ними питання правових основ міжетнічних відносин в Україні.

У цьому дослідженні ми намагались визначити характерні риси особистості, що є основою прояву толерантності за ставленням до представників інших етносів (чуйність, прихильність, доброзичливість, увага, ввічливість, тактовність, терпимість та ін.), що характеризує, і виявлення цих якостей в учнів загальноосвітніх шкіл у процесі їхньої діяльності і спілкування. Оцінка респондентами рівня толерантності у міжетнічних відносинах засвідчує, що загрозливого стану в їхньому близькому етнічному оточенні немає, однак попередження можливих конфліктів вимагає посиленого заглиблення у сферу морально-духовного

розвитку особистості. Зміст запитань і результати учнівських відповідей подаємо у таблиці:

Таблиця

Зміст запитання	Зміст відповіді	Кількість відповідей у %
Ти завжди чесно говориш про свою етнічну приналежність?	Так	6,2
	Ні	90,1
	Не можу відповісти	2,7
Ти зазнавав образи через свою етнічну приналежність?	Так	24,8
	Ні	68,1
	Не можу відповісти	7,1
Ти був свідком етнічного непорозуміння між людьми?	Так	27,2
	Ні	76,0
	Не можу відповісти	6,8
Ти зустрічав випадки несприйняття культури іншого етносу?	Так	58,1
	Ні	35,4
	Не можу відповісти	6,5

Відповіді на запитання „Чи вважаєте Ви, що відносини з людьми – представниками інших етносів необхідно вибудовувати, враховуючи насамперед їхні етнічні почуття?” та „Що, на вашу думку, потрібно зробити, щоб уникнути міжетнічних конфліктів?” засвідчили, що 68,2 % усіх опитаних учнів відповідало так: „Потрібна політична стабільність”, „Необхідно підвищити рівень життя народу”, „Важливо подолати економічну кризу”, „Необхідна виважена державна політика, спрямована на задоволення освітньо-культурних потреб етнічних меншин”. Значна частина учнів (65,8 %) вважає за необхідне вибудовувати відносини з людьми – представниками інших етносів, через урахування їхніх етнічних особливостей, почуттів; проте 25,3 % респондентів не вважає це необхідним, а 9,9% учнів не змогли дати відповідь на це запитання, що є свідченням того рівня толерантності, який не відповідає вимогам поведінки особистості в поліетнічному суспільстві.

Здобуті результати дослідження дають можливість передбачити і спланувати у рамках виховного процесу заходи, спрямовані на усвідомлення підлітками сутності основних категорій теорії етносу та міжетнічних відносин. За допомогою методу моделювання ситуації морального вибору виявляли рівень уміння хлопчиків і дівчаток правомірно поводитись із

представниками інших етносів у конфліктних ситуаціях. У процесі дослідження учням було запропоновано уявити ситуацію, за якої принижують їхню етнічну гідність, та спрогнозувати свою поведінку. Результати нашого дослідження підтверджують, що лише 18,6 % старшокласників діяли би конструктивно. В аспекті нашого дослідження „конструктивними” вважаємо дії, що характеризують толерантне ставлення до інших, гуманну поведінку. Неконструктивні дії (ті, що призводять до розгортання конфлікту) у критичній ситуації вчинили б 32,7 % учнів; 21,2 % опитаних діяли би агресивно, а 28,3 % учнів не виявили бажання оприлюднювати свої дії.

Оцінюючи свої почуття наразі образи етнічної приналежності, 74,8 % респондентів відповіли, що відчують негатив (відразу, обурення, гнів, смуток, скорботу); 8,2 % учнів 8-9 класів виявили індиферентне, байдуже ставлення до цього, а 17 % не відповідали. Насторожує і той факт, що з 79,5 % респондентів, котрі висловились про необхідність за міжетнічних конфліктів захищати інтереси особистого етносу, – 32,7 % діяли би неправомірно, а 24,1 % – агресивно. Результати дослідження вказують на необхідність активізації процесу розвитку у дітей здатності до морального вибору з урахуванням гуманного підходу до людини, спроможності діяти правомірно у випадках міжетнічної напруги, готовності до компромісу задля миру і злагоди у державі. Тому утвердження пріоритетів загальнолюдських і національних цінностей у свідомості учнів вимагає засвоєння морально-етичних та психологічних норм поведінки і етикету, які відповідали б запитам поліетнічного суспільства і самореалізації особистості.

Можемо аргументувати, що система виховання міжетнічної толерантності в учнів загальноосвітньої школи має ґрунтуватись на таких основних вихідних позиціях: оволодіння учнями знаннями культури свого народу, рідної мови, національної історії, мистецтва, фольклору, традицій, звичаїв, обрядів, а отже, національної ментальності, особливостями мислення, сприйняття життя, своєрідності етики тощо; вивчення предметів етноциклу, покликаних привертати увагу учнів до національно-культурних цінностей, традицій інших народів; ознайомлення з особливостями життя і побуту різних народів, що характеризуються специфічними особливостями етноісторичного розвитку, своєрідністю минулого і сучасного; планування системи роботи щодо виховання в учнів міжетнічної толерантності необхідно здійснювати з врахуванням характеру міжетнічних відносин і суспільно-політичної ситуації у країні.

Результати дослідження уможливають твердження щодо необхідних умов підвищення ефективності процесу виховання в учнів міжетнічної толерантності, як-от: гуманізація відносин між усіма учасниками виховного процесу, вивчення особливостей близького етнокультурного оточення учнів та урахування цих особливостей у процесі організації виховної роботи, різнопланової діяльності у сфері міжетнічних відносин, визнання стрижневим компонентом діяльності опанування підлітками етнонаціональними та загальнолюдськими цінностями, формування ціннісного ставлення до себе, до інших людей та навколишнього середовища.

Організація діяльності підлітків в усій повноті виховного процесу повинна мати за мету формування етнічної та етнонаціональної свідомості і самосвідомості, розвиток гуманістичних почуттів у сфері міжетнічних відносин, а також формування навичок правомірної та гуманної політики у поліетнічному соціумі, що реалізується через проведення соціально-педагогічних тренінгів, організацію проектної діяльності вихованців у сфері міжетнічних відносин стимулювання самовиховання учнів.

Опанування знаннями щодо культури свого народу і здобуття на цьому ґрунті чітких уявлень про етнокультуру, особливості психології інших народів розширює можливості учнів через практику спілкування усвідомлено формувати свої стосунки із представниками інших етносів, враховувати ментальність кожного народу, виховувати коректне ставлення до їхньої етнічної своєрідності.

Література

1. Бернадська Л.В. Виховання толерантності в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів: сутність, структура, специфіка // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Київ, 2005. – С.336-340.
2. Грушевський М.С. Новий період історії України за роки від 1914 до 1919. – К.: Либідь, 1992. – 416 с.
3. Євтух В.Б. Етнокультурний простір України: можливості формування міжетнічної толерантності // Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контексти. – К., 2001. – С.49-55.
4. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджено Указом президента України від 17 квітня 2002 року №347/202 // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2003. – С.688-704.

5. Огульчанський Ю.А. Етнічна структура українського суспільства: уявні та дійсні проблеми: Попул. нарис. – К.: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія», 2006. – 68 с.
6. Сприяння поширення толерантності у поліетнічному суспільстві / О.Майборода, Р.Чілачава, Т.Пилипенко та ін. – К.: Європа – XXI, 2002. – 312 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук. – К.: Абрис. – 2002. – 742 с.

В статье рассматривается влияние этнонациональной государственной политики Украины на теорию и практику воспитания у учеников общеобразовательных школ межэтнической толерантности. Учитывая отсутствие четко определенных путей решения рассматриваемой проблемы, автор мотивированно описывает основные теоретические положения, иллюстрирует их результатами исследования, направленными на повышение эффективности этновоспитательной деятельности.

Ключевые слова: этнонациональная политика, межэтническая толерантность, этновоспитательная деятельность, культура межэтнических отношений, полиэтническая общность, национальная идентичность, этническая культура.

Influence of ethnonational policy in Ukraine on theory and practice of cultivating interethnic tolerance in the characters of secondary school pupils is highlighted in the article. Taking the absence of clearly determined ways of solving the given problem into consideration, the author grounds main theoretic statements proved by results of the investigations and directed at the increase of efficiency of ethnoeducational activity.

Key words: ethnonational policy, interethnic tolerance, ethnoeducational activity, culture of interethnic relations, polyethnic community, national identity, ethnic culture.

Присакар В.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Є.А. Зеленов